

УДК 373.2.091.313:001.891

ПІЗНАВАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ З ДІТЬМИ РАНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Карук І.В.Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

У статті висвітлюється важлива проблема розвитку пізнавально-дослідницької діяльності з дітьми раннього дошкільного віку. Автор акцентує увагу на завданнях пізнавально-дослідницької діяльності. Описано дитяче експериментування, як засіб розвитку пізнавально-дослідницької діяльності з дітьми. Визначено уявлення, які мають сформуватись у дошкільників 2-3 років під час експериментування. Описано переваги застосування з дітьми експериментальної діяльності в закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: дитина дошкільного віку, пізнавально-дослідницька діяльність, експериментування, заклад дошкільної освіти, активність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі одним із найефективніших чинників якісного покращення стану дошкільного виховання й результатів роботи за змістом кожного конкретного розділу програми є пошук активних методів навчання та виховання дітей і форм організації творчих видів їхньої діяльності. Успішність засвоєння дошкільниками науково достовірних уявлень про природу, які в подальшому створять підґрунтя для опанування системних знань, набуття умінь і навичок. Саме тому в оволодінні знаннями про природу пріоритетною має стати пізнавально-дослідницька діяльність дітей, яка гармонійно інтегрує всю багатогранність не лише теоретичних знань, а й умінь і навичок щодо їх набуття та перенесення в різні сфери життєдіяльності дітей.

Пізнавально-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку – це активна творча діяльність, спрямована на усвідомлення навколишнього світу, взаємозв'язків між його явищами, їх впорядкування та систематизацію. Вона дає можливість створити умови для розвитку інте-

лектуального, творчого і ціннісного потенціалу, а головне, є засобом активізації, формування інтересу в дітей до досліджуваного матеріалу.

Дослідниками у галузі педагогіки встановлено, що за допомогою пізнавально-дослідницької діяльності в дитини досить легко формуються орієнтувальні вміння, інтелектуальні та практичні дії, розвивається мислення. За висловом М. Подд'якова, принципово відмінністю пізнавально-дослідницької діяльності від інших видів є те, що в ній мета діяльності не поставлена, мета з'являється і пояснюється під час дослідження [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема пізнавально-дослідницької діяльності дошкільників розробляється багатьма педагогами і психологами як в історично-педагогічній спадщині (Я. Коменський, М. Монтессорі, Й. Песталоцці, Ф. Фрєобель, К. Ушинський та інші), так і в сучасних дослідженнях (К. Крутій, Н. Лисенко, З. Плохій та інші).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розширення, доповнення

відомих даних про пізнавально-дослідницьку діяльність [1; 3–8; 10; 11], зокрема про дитяче експериментування та взаємозв'язок даної діяльності з розвитком пізнавальної активності.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розкриття змісту розвитку пізнавально-дослідницької діяльності з дітьми раннього дошкільного віку, зокрема дитяче експериментування.

Виклад основного матеріалу. Пізнавально-дослідницька діяльність зароджується в ранньому дитинстві, спочатку будучи як ніби безцільне експериментування з речами, в ході якого диференціюється сприйняття, виникає найпростіша категоризація предметів за кольором, формою, призначенням, освоюються сенсорні еталони, прості дії.

В результаті пізнавально-дослідницької діяльності у дошкільників раннього віку формуються елементарні навички дослідницької роботи, виникає посилений інтерес до природи, оптимізується розумова активність, діти опановують знання, які належать до різних явищ існування природного довкілля, розвивається уява та впевненість у своїх силах і здібностях.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що діти даного віку можуть розуміти причини деяких простих явищ і здатні до елементарних логічних міркувань тоді, якщо завдання спираються на спостереження або практичну діяльність. На цьому наголошував В. Сухомлинський: «Дитина мислить образами. Це означає, що, слухаючи розповідь вихователя про подорож краплинки води, вона має у своїй уяві й сріблясті хвилі вранішнього туману, і темну хмару, і гуркіт грому, і весняний дощ. Що яскравіше в її уявленні ці картини, то глибше осмислює вона закономірності природи» [12].

Пізнавально-дослідницька діяльність дітей раннього віку – практична діяльність, за допомогою якої дитина пізнає навколишній світ. Спостереження за демонстрацією дослідів і практична вправа в їх відтворенні дозволяє дітям стати першовідкривачами, дослідниками світу, який їх оточує. Дошкільниками даного віку властива орієнтація на пізнання навколишнього світу та експериментування з об'єктами і явищами дійсності.

Об'єктом пізнання є навколишні предмети, їх дії. Діти віку 2–3 років активно пізнають світ за принципом: «Що бачу, з чим дію, то і пізнаю». Накопичення інформації відбувається завдяки маніпуляції з предметами, особистій участі дитини в різних ситуаціях, подіях, спостереженнями дитини за реальними явищами.

Необхідною умовою активності пізнання є різноманітність предметної сфери, яка оточує дитину, надання свободи дослідження (предметно-маніпулятивна гра), резерв вільного часу і місця для розгортання ігор.

Завдання пізнавально-дослідницької діяльності [2]:

- допомогти дітям правильно орієнтуватися у формуванні активності пізнавальних інтересів в ознайомленні з природою;

- сприяти формуванню колективної думки і критичної оцінки щодо фактів негативного ставлення до природи;

- формувати практичні уміння та навички активної пізнавальної діяльності, моральні якості, які виховуються в умовах колективних видів діяльності.

Пізнавально-дослідницька діяльність в закладах дошкільної освіти може здійснюватися в різних формах. Чим старшою стає дитина, тим більше форм вона може опанувати. Оволодіння кожною формою дослідницької діяльності керується законами переходу кількісних змін у якісні.

У період 2–3 років відбувається становлення окремих фрагментів пошуково-дослідницької діяльності, зокрема експериментальної, поки ще не пов'язаних між собою в якусь систему. Після трьох років поступово починається їх інтегрування. Дитина переходить в період цікавості та інтересу і наочно-дійове мислення досягає свого максимального розвитку. Маніпулювання предметів нагадує експериментування.

Серед засобів розвитку пізнавально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку особливе місце відводять дитячому експериментуванню. Дитяче експериментування спрямоване на пізнання та перетворення об'єктів навколишнього середовища. Участь дітей в експериментах та дослідах розширює кругозір, сприяє збагаченню власного досвіду та саморозвитку.

Діти раннього віку дуже люблять експериментувати. Це пояснюється тим, що їм притаманне наочно-дієве і наочно-образне мислення, а експериментування, як ніякий інший метод, відповідає цим віковим особливостям. У дошкільному віці він є провідним, а в перші три роки – практично єдиним способом пізнання світу.

Основними матеріалами для експериментування з дітьми раннього віку є – вода, пісок, крупи, тобто ті матеріали, які безпечні для дітей. Вихователі слід організовувати діяльність таким чином, щоб вони завжди пізнавали ознаки та властивості предметів, порівнювали їх між собою. Плануючи роботу з організації дослідно-експериментальної діяльності з дітьми дошкільного віку, необхідно враховувати два типи пошукової діяльності: самостійне експериментування, коли ініціатором є сама дитина, та спеціально організовані.

Основний зміст досліджень передбачає формування у дітей віком 2–3 років наступних уявлень:

1. Про матеріали (пісок, папір, тканину, дерево).
2. Про природні явища (вітер, снігопад, сонце, вода; гра з вітром, зі снігом тощо).
3. Про світ рослин (способи вирощування з насіння, цибулини, листків).
4. Про способи дослідження об'єкта.
5. Про навколишній світ.

Отже, одним з перспективних методів, що сприяють розвитку пізнавально-дослідницької діяльності, є дитяче експериментування. Основна перевага методу експериментування полягає в тому, що він дає дітям реальні уявлення про різні сторони досліджуваного об'єкта, про його взаємини з іншими об'єктами. В процесі дитячого експериментування йде збагачення пам'яті дитини, активізуються його розумові процеси, так як постійно виникає необхідність здійснювати операції аналізу і синтезу, порівняння та класифікації, узагальнення та екстраполяції. Також це стимулює розвиток мовлення у дітей раннього дошкільного віку.

У процесі експериментування кожна дитина отримує можливість задовольнити властиву йому допитливість, відчувати себе дослідником. При цьому вихователь, не є наставником,

а рівноправний партнер, співучасник діяльності, що дозволяє дитині більше проявляти свою дослідницьку активність.

Висновок і пропозиції. Таким чином, дитинство – пора пошуків відповідей на різні питання. Протягом усього дошкільного дитинства поряд з ігровою діяльністю величезне значення для розвитку дитини набуває пізнавальна діяльність, яка представляє собою головним чином, пошук знань самостійно або під тактовним керівництвом дорослого в процесі співпраці. Використання дитячого експериментування, сприяє розвиткові пошуково-дослідницької діяльності дітей раннього дошкільного віку, що є одним із важливих завдань сучасної дошкільної освіти. Але подальшого дослідження потребують питання вивчення пізнавально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку в історії дошкільної педагогіки.

Список літератури:

1. Александрович Т.В. Развитие творческих способностей личности в дошкольном онтогенезе: теоретические основания и способы решения / Т.В. Александрович, О.А. Голюк, Г.Г. Кит // Молодий вчений. – 2018. – № 5.2 (57.2), травень. – С. 58–65.
2. Бабюк Т.Й. Організація дослідницько-експериментальної діяльності дітей у природі / Т.Й. Бабюк. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2012. – 64 с.
3. Голюк О.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических ценностей / О.А. Голюк, Анна Гайдукевич, Н.А. Пахальчук, И.В. Карук, К.А. Колесник / Science Review. – Warsaw (Poland). – 2018. – № 1(8), January. – Vol. 5. – С.13–17.
4. Голюк О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Оксана Голюк, Наталя Пахальчук / Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. – Р. 223–229.
5. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К. 1: монография / [авт. кол.: Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО С.В., 2017. – С. 67–91.
6. Демченко О.П. Особливості створення вербальних виховних ситуацій за змістом казок у роботі з дошкільнятами / О.П. Демченко // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць. Спецвипуск / [за заг. ред. проф. В.І. Скрипченка]. – Ч. 1. – Словянськ: СДПУ, 2010. – С. 81–88.
7. Крутий К.Л., Стахова І.А. Природничо-наукова підготовка майбутніх учителів початкової школи засобами STEAM-освіти / Крутий К.Л., Стахова І.А. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 51 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. – С. 391–395.
8. Микичур Т.С. Проблема гуманно-ціннісного виховання дітей у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського / Т.С. Микичур // Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: Збірник матеріалів регіональних педагогічних читань. – Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. – Вип. 8. – С. 128–129.
9. Поддьяков Н.Н. Мышление дошкольника. – М.: Издательство «Педагогика», 1977. – 272 с.
10. Присяжнюк Л.А. Проектуємо. Досліджуємо. Пізнаємо: формування астрономічних уявлень дошкільників засобами колективного проектування // Дошкільне виховання. – 2012. – № 4. – С. 8–13.
11. Сіваш Т.Д. Особливості середовищного підходу у формуванні художньо-творчих здібностей дитини / Т.Д. Сіваш // Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26-27 травня 2017 р. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. – С. 113–117.
12. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям. – К.: Рад. школа, 1988. – 304 с.
13. Kolesnik K.A. Psychology of interpersonal relationships of preschool age in a team / K.A. Kolesnik // Imperatives of Civil Society Development in Promoting National Competitiveness: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. Volume I, December 13-14, 2018. Batumi, Georgia: Publishing House "Kalmosani", 2018, p. 229–231.

Карук И.В.

Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского

ПОЗНАВАТЕЛЬНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ С ДЕТЬМИ РАННЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация

В статье освещается важная проблема развития познавательно-исследовательской деятельности с детьми раннего дошкольного возраста. Автор акцентирует внимание на задачах познавательно-исследовательской деятельности. Описаны детское экспериментирование как средство развития познавательно-исследовательской деятельности с детьми. Определены представления, имеющие сформироваться у детей 2-3 лет при экспериментирования. Определены преимущества применения с детьми экспериментальной деятельности в дошкольных учебных заведениях.

Ключевые слова: ребенок дошкольного возраста, познавательно-исследовательская деятельность, экспериментирование, заведение дошкольного образования, активность.

Karuk I.V.

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

COGNITIVE RESEARCH ACTIVITY WITH CHILDREN OF EARLY SCHOOL AGE

Summary

The article covers an important problem of development of cognitive-research activity with children of early preschool age. The author focuses on the tasks of cognitive-research activity. Children's experimentation, as a means of developing cognitive-research activity with children, is described. The concepts, which should be formed in preschoolers of 2-3 years during the experiment, are defined. The advantages of using experimental children in pre-school educational institutions are determined.

Keywords: child of preschool age, cognitive-research activity, experimentation, institution of preschool education, activity.